

MENSENRECHTEN-ACTUALITEITEN.NL

September – december 2024

Jolanda Andela, Charlotte Baarda, Azar Eskandari, Hannah Jans, Krista Janssen, Samantha Smidt, Anne-Rose Stolk & Pepijn van der Vegt *

Samenvatting | De rubriek mensenrechten-actualiteiten.nl beoogt door middel van korte berichten informatie te geven over recente ontwikkelingen in de nationale rechtspraak, de parlementaire praktijk, het regeringsbeleid en de beslissingen van decentrale overheden op het terrein van de grond- en mensenrechten. Door verwijzingen naar verdere bronnen wil deze rubriek vooral als een richtingwijzer fungeren naar uitvoeriger informatie over de gepresenteerde onderwerpen. Waar in deze rubriek verwezen wordt naar jurisprudentie met een European Case Law Identifier (ECLI), is de betreffende uitspraak te raadplegen op de internetsite van de rechterlijke macht, www.rechtspraak.nl (onder het vermelde nummer).

DOI | 10.54195/NTM.22095

© Author(s); licensed under Creative Commons Attribution 4.0

Ontwikkelingen VN-verdrag Handicap

Het eind van 2024 kende veel ontwikkelingen op het gebied van het VN-verdrag Handicap. Op 27 september 2024 presenteerde het Comité zijn *Concluding Observations* voor Nederland.¹ Het Comité uit hierin uitgebreid zijn zorgen over de stand van de implementatie van het Verdrag, dat door Nederland in 2016 geratificeerd werd.

Een van de in het oog springende thema's die het Comité bespreekt betreft *toegankelijkheid*, een van de grondbeginselen van het Verdrag (artikel 3 onder f). Artikel 9 verplicht verdragspartijen om passende maatregelen te nemen die mensen met een beperking in staat stellen op voet van gelijkheid met anderen de toegang te garanderen tot niet alleen de fysieke omgeving, maar ook tot informatie en communicatie in het digitale domein. Deze verplichting houdt in dat de overheid moet bevorderen dat private partijen hun digitale diensten toegankelijk maken, maar heeft uiteraard ook betrekking op diensten die door de overheid zelf worden geleverd. Met betrekking tot dat laatste punt heeft de Nederlandse overheid nog belangrijke stappen te zetten. Het Comité doet de aanbeveling dat de overheid onmiddellijk maatregelen treft om ervoor te zorgen dat alle websites en apps van overheidsinstanties volledig toegankelijk zijn.²

▪ Mr. H. Jans en mr. J.R.E. Stolk zijn juridisch adviseurs bij het College voor de Rechten van de Mens, dr. C. Baarda is onderzoeker en dr. mr. J. J. Andela, mr. A. Eskandari, mr. K. Janssen, mr. S. F. Smidt en mr. P. van der Vegt zijn beleidsadviseurs bij het College voor de Rechten van de Mens.

1 Committee on the Rights of Persons with Disabilities: *Concluding observations on the initial report of the Netherlands*, 27 september 2024 (CRPD/C/NLD/CO/1).

2 CRPD/C/NLD/CO/1, para. 23 onder d.

In zijn monitorrapportage van 2024 diept het College voor de Rechten van de Mens deze problematiek verder uit.³ Uit het rapport blijkt onder meer dat in oktober 2024 slechts zes procent van de ruim 9059 websites en apps waar de overheid verantwoordelijk voor is aan alle toegankelijkheidseisen voldoet,⁴ waardoor grote groepen mensen met een beperking deze niet goed kunnen gebruiken. Ook gaat het College in op toegankelijkheidsgebreken in de private sector. Met de implementatie van de EU-toegankelijkheidsrichtlijn 2025 moeten bedrijven die onder het toepassingsbereik van die richtlijn vallen voldoen aan toegankelijkheidsvoorschriften voor (digitale) producten en diensten.⁵

Op 10 december 2024 debatteerde de Tweede Kamer over het VN-verdrag Handicap, waarbij de monitorrapportage van het College aanleiding gaf tot Kamervragen.⁶ Ook zijn meerdere moties aangenomen om de naleving van het verdrag te verbeteren.⁷ De staatssecretaris heeft aangegeven de aanbevelingen van het VN-comité serieus te nemen, maar vooralsnog blijft het de vraag hoe de aanbevelingen van het VN-comité concreet hun weg gaan vinden in de door de regering op te stellen werkagenda,⁸ die ervoor moet zorgen dat Nederland in 2040 aan het Verdrag voldoet. Een interessante ontwikkeling om in 2025 te blijven volgen.

Kabinet kondigt nieuwe aanpak arbeidsmigratie aan

Het kabinet wil inzetten op een sociale, hoogwaardige en innovatieve economie, waarin arbeidsmigratie tegen lage lonen en onder slechte omstandigheden wordt beperkt. Dat schrijft minister Van Hijum van Sociale Zaken en Werkgelegenheid in een kamerbrief van 14 november.⁹ In deze aanpak kondigt de minister verschillende acties aan. Er wordt bijvoorbeeld bekeken op welke manier de overheid de vraag naar arbeid stimuleert, er wordt geprobeerd om de maatschappelijke kosten en baten van arbeidsmigratie inzichtelijk te maken en er wordt ingezet op innovatie en het benutten van arbeidspotentieel. Zo moet het voor statushouders en asielzoekers waarvan de kans groot is dat ze mogen blijven, makkelijker worden om aan het werk te gaan.

In de aanpak neemt het kabinet de aanbevelingen van het Aanjaagteam Bescherming Arbeidsmigranten (Commissie Roemer) mee, zodat de kwetsbare positie van arbeidsmigranten verbeterd kan worden. Zo wordt er gekeken naar extra maatregelen die genomen kunnen worden om misstanden aan te pakken en het verdienmodel van malafide ondernemers te doorbreken, en is er extra aandacht voor het belang van goede huisvesting voor arbeidsmigranten. Zo wordt met de inwerkingtreding van de Wet goed verhuurderschap de huur- en arbeidsovereenkomst losgekoppeld. Hiermee is de arbeidsmigrant voor huisvesting minder afhankelijk en eindigt de huurovereenkomst niet automatisch wanneer de arbeidsovereenkomst eindigt.

3 College voor de Rechten van de Mens, *Jaarlijkse monitorrapportage 2024: Digitale toegankelijkheid en dienstverlening in het licht van het VN-verdrag handicap*, december 2024.

4 Tijdelijk besluit digitale toegankelijkheid overheid en Richtlijn (EU) 2016/2102 van het Europees Parlement en de Raad van 26 oktober 2016 inzake de toegankelijkheid van de websites en mobiele applicaties van overheidsinstanties (*PbEU* 2016, L 327).

5 *Sib.* 2024, 87.

6 Plenair verslag Tweede Kamer, 34e vergadering (2024/25), 10 december 2024.

7 Zie o.a. *Kamerstukken II* 2024/25, 24170, nrs. 338, 342 en 346.

8 Behorende bij de Nationale strategie VN-verdrag Handicap 2040.

9 *Kamerstukken II* 2024/25, 29861, nr. 150.

Neutraliteit van BOA's en Religieuze Vrijheid: Beleidsverschillen in Nederland

Naar aanleiding van het regeerprogramma heeft de minister van Justitie en Veiligheid aangekondigd dat de neutrale uitstraling van boa's wettelijk gewaarborgd zal worden door middel van een Algemene Maatregel van Bestuur (AMvB). De AMvB wordt naar verwachting eind 2025 van kracht en zal het landelijk verbieden voor boa's om religieuze uitingen te dragen. Het gebruik van politiebevoegdheden en geweldsmiddelen door boa's, onder bepaalde voorwaarden, raakt de grondrechten van burgers en vereist een neutrale houding, aldus de Minister. De minister stelt dat boa's zichtbare uitingen die de neutraliteit van hun functie kunnen ondermijnen, dienen te vermijden in hun contact met het publiek.¹⁰

Gemeenten verschillen echter van mening met het kabinet. De gemeente Den Haag heeft besloten dat boa's vanaf 1 januari 2025 juist religieuze uitingen mogen dragen. Ook gemeenten als Amsterdam, Utrecht, Arnhem en Tilburg hanteren een vergelijkbaar beleid waarin het dragen van religieuze uitingen door boa's is toegestaan.

Het uitgangspunt van mensenrechten is dat iedereen de vrijheid heeft om wel of niet een godsdienst aan te belijden en zich hier al dan niet naar te gedragen.¹¹ Het College voor de Rechten van de Mens oordeelde eerder dat het verbod op religieuze uitingen voor boa's 'stigmatiserend en niet effectief' is, en benadrukte dat neutraliteit bij opsporingsambtenaren moet worden beoordeeld op gedrag, niet op uiterlijke religieuze kenmerken. Het verbod op religieuze symbolen treft vooral vrouwen waardoor hun maatschappelijke participatie en economische zelfstandigheid wordt beperkt.¹²

Een verbod op gezichtsbedekkende kleding bij demonstraties

Een meerderheid in de Tweede Kamer heeft in september voor een motie gestemd om gezichtsbedekkende kleding te verbieden bij demonstraties.¹³ Reden daarvoor: wetsovertredende demonstranten kunnen nauwelijks vervolgd worden omdat zij onherkenbaar zijn.

Op dit moment kan gezichtsbedekkende kleding bij een demonstratie alleen verboden worden door de burgemeester van de plaats waarin de demonstratie wordt gehouden. Dit kan op grond van de Wet openbare manifestaties. Een dergelijk verbod – meestal in een noodverordening – dient legitieme doelen, zoals de veiligheid van mensen. Het is echter wel een zwaar middel dat grondrechten van burgers beperkt, met name het recht om te demonstreren.

Voor de overheid bestaat de plicht om uitoefening van het demonstratierecht mogelijk te maken voorop. Echter, demonstratierecht geldt alleen bij vreedzame betogingen. Demonstraties waarbij deelnemers gebruik maken van geweld tegen personen of objecten vallen buiten het demonstratierecht. Als de politie vermoedt dat personen hun gezicht verbergen om strafbare feiten te plegen of uit zijn op wanordelijkheden, kunnen de autoriteiten het demonstratierecht dus inperken.

¹⁰ *Kamerstukken II 2024/25*, 36600 VI, nr. 32, p. 16.

¹¹ Vrijheid van godsdienst, artikel 9 van het EVRM en artikel 6 van de Grondwet.

¹² 'Hoofddoekverbod voor BOA's is stigmatiserend en niet effectief', april 2022, mensenrechten.nl.

¹³ *Kamerstukken II 2024/25*, 36600, nr. 34.

Men behoort terughoudend te zijn met het beperken van het demonstratierecht. Een noodverordening kan bijvoorbeeld mensen afschrikken zich vreedzaam te uiten die in beginsel niets met het geweld te maken hebben en dat afkeuren. Ook komt het voor dat één of enkele deelnemers geweld gebruiken en dit aan de hele groep wordt toegeschreven. Van het beperken van demonstraties, kan een verlamdend effect uitgaan: anderen kunnen hierdoor ervan weerhouden worden om hun recht op vrijheid van meningsuiting en vreedzaam protest uit te oefenen. Dat maakt dat de inzet van beperkingen niet snel te rechtvaardigen valt.

Vooralsnog heeft de minister van Binnenlandse Zaken nog niet aangekondigd hoe zij de motie zal gaan uitvoeren en hoe een algeheel verbod op gezichtsbedekkende kleding gerechtvaardigd wordt.

Zaak CO2-emissies Shell

Op 12 november 2024 heeft het Gerechtshof Den Haag uitspraak gedaan in het hoger beroep tussen Milieudefensie en Shell.¹⁴ De rechtbank in Den Haag had een vordering van Milieudefensie dat Shell haar eigen CO2-emissies in 2030 met 45 procent moet hebben verminderd ten opzichte van 2019 toegewezen.¹⁵ Hiertegen heeft Shell vervolgens hoger beroep ingesteld.

In de uitspraak van november jongstleden heeft het hof het eerder door de rechtbank gewezen vonnis vernietigd en de vordering van Milieudefensie afgewezen. De reden hiervoor was dat het hof niet kon vaststellen met welk specifiek percentage Shell de CO2-uitstoot moest terugbrengen.

Beide uitspraken van zowel de rechtbank als het hof worden van groot belang geacht voor de bescherming van mensenrechten. De uitspraak van de rechtbank was een primeur. Het was de eerste uitspraak waarin een bedrijf werd verplicht tot CO2-reductie, hetgeen aanzet heeft gegeven tot andere klimaatzaken wereldwijd. Ondanks dat de vernietiging van dit vonnis en het afwijzen van het reductiebevel door het hof deze ontwikkeling enigszins op de tocht zou kunnen hebben gezet, heeft het hof expliciet bevestigd dat de bescherming tegen gevaarlijke klimaatverandering zonder twijfel een mensenrecht betreft, vallend onder de reikwijdte van het EVRM. Het hof verwees hierbij niet alleen naar het *Urgenda*-arrest van de Hoge Raad, en het arrest *Verein KlimaSeniorinnen Schweiz/Zwitserland* van het EHRM, maar ook onder andere naar resoluties en rapporten van de Verenigde Naties.

Daarnaast heeft het hof bevestigd dat mensenrechten doorwerking kunnen hebben in privaatrechtelijke verhoudingen (in dit geval tussen Milieudefensie en Shell) en haalde hierbij onder andere de OESO-richtlijnen voor multinationale ondernemingen inzake maatschappelijk verantwoord ondernemen aan. Het hof stelde dat Shell, als een van de 'ondernemingen van wie de producten het klimaatprobleem mede teweeg hebben gebracht en die het in hun macht hebben aan de bestrijding daarvan een bijdrage te leveren', als zodanig gehouden is aan het terugbrengen van haar CO2-emissies om gevaarlijke klimaatverandering tegen te gaan. Voor zulke ondernemingen kunnen op grond van een ongeschreven zorgvuldigheidnorm omvangrijke CO2-verplichtingen gelden, volgend uit Europese wetgeving. Specifieke reductieverplichtingen ontbreken hierin echter.

¹⁴ Hof Den Haag 12 november 2024, ECLI:NL:GHDHA:2024:2099.

¹⁵ Rb. Den Haag 26 mei 2021, ECLI:NL:RBDHA:2021:5337.

Hof Arnhem-Leeuwarden: OM niet-ontvankelijk wegens inbreuk op het recht op een eerlijk proces

Op 28 november 2024 verklaarde het Hof Arnhem-Leeuwarden het Openbaar Ministerie niet ontvankelijk in de vervolging in de strafzaak *Maggiora*.¹⁶ Vijf verdachten stonden in dit proces terecht op verdenking van opiumdelicten in georganiseerd verband.

Een van deze verdachten had bekennende verklaringen afgelegd, die in eerste aanleg een belangrijke bijdrage hadden geleverd aan een veroordeling. Lange tijd bleef echter onduidelijk onder welke omstandigheden deze verklaringen tot stand waren gekomen. Uiteindelijk bleek pas in appèl dat het OM aan deze verdachte toezeggingen had gedaan, zonder de wettelijke regeling te volgen en zonder de rechter en de verdediging daarover te informeren. Sterker nog, het Hof stelt vast dat het OM op enig moment een proces-verbaal uit de systemen heeft verwijderd; deze verwijdering werd vervolgens verbloedemd door een ander proces-verbaal een nieuw nummer te geven, kennelijk zodat het missende proces-verbaal niet zou opvallen.

Het Hof overweegt dat het OM de waarheidsvinding bewust en op ontoelaatbare wijze heeft gefrustreerd. Dat tast de mogelijkheid van de rechter aan om op basis van volledige informatie te kunnen oordelen, maar ondermijnt ook de mogelijkheden van een verdachte om zich op een 'gelijk speelveld' te kunnen verdedigen. Door de optelsom van inbreuken oordeelt het Hof dat geen sprake meer kan zijn van een eerlijk proces in de zin van artikel 6 EVRM.¹⁷

Hof van Justitie van de Europese Unie: College kan geen prejudiciële vragen stellen

Eind 2023 trok het College voor de Rechten van de Mens de stoute schoenen aan en stelde prejudiciële vragen aan het Hof van Justitie van de Europese Unie, over een zaak die bij het College in behandeling is. Het Hof oordeelde dat het verzoek kennelijk niet-ontvankelijk was.¹⁸

Het Hof overweegt dat de procedure van artikel 267 VWEU een samenwerking tussen het Hof en nationale rechterlijke instanties betreft. De vraag is dan ook of het College kan worden aangemerkt als rechterlijke instantie. Daarvoor zijn een aantal factoren van belang: de wettelijke grondslag, het permanente karakter, verplichte rechtsmacht, uitspraak doen na een procedure op tegenspraak, toepassing van de regels van het recht en de onafhankelijkheid van het orgaan.¹⁹

Volgens het Hof voldoet het College niet aan het vereiste dat de verwijzende instantie verplichte rechtsmacht heeft. De rechtsmacht van een verwijzende instantie is verplicht wanneer de beslissing van die instantie voor partijen bindend is. Beslissingen van het College hebben echter niet de kracht van een rechterlijke beslissing. Uit verschillende bepalingen uit de Wet College voor de Rechten van de Mens blijkt ook niet wat de concrete rechtsgevolgen zijn van besluiten (oordelen) die volgen op een onderzoek door het College. Het enige rechtsgevolg van oordelen van het College is een specifieke motiveringsplicht voor een rechterlijke instantie als

16 Hof Arnhem-Leeuwarden 28 november 2024, ECLI:NL:GHARL:2024:7364

17 Het OM heeft besloten geen cassatieberoep bij de Hoge Raad in te stellen, waardoor de uitspraak van het Hof onherroepelijk is geworden.

18 HvJ EU 2 oktober 2024, ECLI:EU:C:2024:817.

19 Zie ook HvJ EU 3 mei 2022, ECLI:EU:C:2022:341.

die van een oordeel van het College afwijkt, zo bepaalt het Hof.²⁰ Ook het feit dat de College oordelen worden gerespecteerd en over het algemeen worden aanvaard, maakt niet dat deze oordelen bindend zijn. Het Hof overweegt tot slot, hoewel niet doorslaggevend in deze, dat de rechtsmacht van het College optioneel is. Geschillen over (on)gelijke behandeling kunnen immers ook aan de rechter worden voorgelegd, zonder een daaraan voorafgaande gang naar het College.

Het College is niet het eerste gelijkebehandelingsorgaan dat poogt het Hof vragen voor te leggen; ook het Bulgaarse gelijkebehandelingsorgaan liep tegen het criterium van de bindende rechtsmacht aan.²¹ Dat neemt niet weg dat er andere Europese gelijkebehandelingsorganen zijn die mogelijk wel zouden kunnen voldoen aan de vereisten van artikel 267 VWEU, en zo de ontwikkeling van het Europese gelijkebehandelingsrecht zouden kunnen ondersteunen.

College: Beleid reisorganisatie in strijd met Wet gelijke behandeling handicap/chronische ziekte (Wgbh/cz)

Een vrouw boekt een busreis naar Zuid-Engeland en laat aan de reisorganisatie weten dat zij haar lichtgewicht rollator mee wil nemen. De reisorganisatie reageert dat zij verplicht is een medereiziger mee te nemen op reis, omdat mevrouw een hulpmiddel mee wil nemen. De vrouw is het hier niet mee eens en dient een klacht in bij het College. Zij stelt dat sprake is van verboden onderscheid op grond van handicap.²²

Verweerder doet een beroep op de veiligheidsexceptie (artikel 3, lid 1 onder a Wgbh/cz). De reis vindt plaats in het Verenigd Koninkrijk waar aan de linkerkant van de weg wordt gereden. Dit betekent dat de reizigers meestal aan de kant van het rijdende verkeer moeten uitstappen. Als iemand dan ook nog een hulpmiddel uit het bagageruim moet halen, betekent dit dat de veiligheid onvoldoende kan worden gegarandeerd. Hierdoor is het noodzakelijk dat verzoeker een medereiziger meeneemt. Er zijn geen andere doeltreffende aanpassingen mogelijk die het gevaar wegnemen, aldus de reisorganisatie. Het is voor de reisorganisatie daarnaast een onevenredige belasting om zelf een extra persoon mee te sturen.

Het College volgt verweerder niet. Een beroep op de veiligheidsexceptie stelt hoge eisen aan de motivering; er moet een reëel gevaar zijn voor de veiligheid. Volgens het College heeft de reisorganisatie niet aangetoond dat op voorhand vaststaat dat het meenemen van een hulpmiddel een veiligheidsrisico met zich meebrengt. Daarnaast heeft de reisorganisatie de individuele situatie van verzoeker niet in acht genomen en ook geen onderzoek gedaan naar mogelijke alternatieve doeltreffende aanpassingen.

Het College ziet vervolgens aanleiding om ambtshalve het beleid van de reisorganisatie te toetsen aan artikel 5b Wgbh/cz. Dit beleid houdt in dat reizigers die een hulpmiddel willen meenemen verplicht worden een medereiziger mee te nemen. Het College stelt vast dat de reisorganisatie het gebruik maken van een hulpmiddel als absolute contra-indicatie heeft aangemerkt voor zelfstandige deelname aan de reis. Hiermee sluit verweerder op voorhand iedereen met een hulpmiddel uit als individuele reiziger. Het College overweegt dat verweerder

20 HR 13 november 1987, ECLI:NL:PHR:1987:AD3751, NJ 1989/698, m.nt. E.A. Alkema (*St. Bavo/Gielen*).

21 HvJ EU 21 januari 2013, C-394/11 (*Valeri Hariev Belov/CHEZ Elektro Balgaria AD e.a.*).

22 College voor de Rechten van de Mens 12 november 2024, *oordeel* 2024-92.

op grond van de Wgbh/cz de plicht heeft om per individuele situatie te onderzoeken of het onderscheid noodzakelijk is en of er doeltreffende aanpassingen mogelijk zijn. Het is positief dat verweerder monitort welke reizen geschikt en toegankelijk zijn voor mensen met een beperking, maar het College stelt ook dat mensen met een beperking zoveel mogelijk moeten kunnen deelnemen aan de reis van hun voorkeur. Het categorisch uitsluiten van personen met een fysieke beperking van bepaalde reizen heeft tot gevolg dat deze groep bij voorbaat genoeg moet nemen met een beperkt aantal beschikbare reizen. Dit draagt niet bij aan een inclusieve samenleving.

Tweede ETHOS-telling: veel verborgen dakloosheid onder vrouwen, jongeren en kinderen

Op 9 oktober 2024 publiceerden het Kansfonds en de Hogeschool Utrecht de resultaten van de tweede ETHOS-telling die aantonen dat dak- en thuisloosheid nog steeds een groot probleem is.²³ Uit de resultaten blijkt dat het recht op huisvesting onder druk staat omdat veel mensen geen (t)huis hebben.

De ETHOS-tellingen zijn een nieuwe methode om dak- en thuisloosheid te meten, en die dat preciezer doen dan de meting van het CBS. Zo neemt het CBS in de statistieken bijvoorbeeld geen minderjarigen mee. Ook kijkt de ETHOS-methode naar het aantal mensen dat op andere plekken verblijft dan op straat of in een opvang. De resultaten laten zien dat er veel 'verborgen' dakloosheid is. Zo zijn er bijvoorbeeld veel meer vrouwen, jongeren en kinderen die dak- en thuisloos zijn dan uit de cijfers van het CBS blijkt. Ongeveer dertig procent van de getelde daklozen is vrouw, waarvan een derde met één of meerdere kinderen leeft. Bijna een vijfde was jonger dan 18 jaar en dit is zorgwekkend, want dakloosheid heeft een grote negatieve impact op de ontwikkeling van kinderen. En van de mensen die op straat verblijven is 35 procent EU-burger met een niet-Nederlandse nationaliteit. Het overgrote deel van deze mensen is (voormalig) arbeidsmigrant.

Wat de ETHOS-telling duidelijk maakt is dat dakloosheid veel verschillende vormen aan kan nemen. Goede dataregistratie maakt die vormen zichtbaar, en brengt ook groepen kwetsbare mensen in beeld. Voor komend jaar breidt het aantal gemeentes dat meedoet aan de ETHOS-telling zich uit. Zo wordt in 2025 de dak- en thuisloosheid van onder andere Amsterdam en Den Haag in kaart gebracht.

Onderzoekers Universiteit Utrecht: uitlezen telefoons asielzoekers slecht verenigbaar met mensenrechten

Het kabinet is volgens het Regeerakkoord voornemens de asielstroom te beperken door het uitlezen van telefoons. Evelien Brouwer,²⁴ onderzoeker aan de Universiteit Utrecht, beargumenteert dat het uitlezen van gegevensdragers van asielzoekers slecht verenigbaar is met hun recht

23 Kansfonds en Hogeschool Utrecht, *Resultaten tweede ETHOS-telling van dak- en thuisloosheid in 55 gemeenten*, 9 oktober 2024.

24 'Aanbevelingen rondom het uitlezen mobiele telefoons vluchtelingen', beschikbaar via <https://uu.nl/nieuws/aanbevelingen-rondom-het-uitlezen-mobiele-telefoons-vluchtelingen>.

op privéleven en gegevensbescherming, zoals beschermd in artikel 8 EVRM en artikelen 7 en 8 van het EU Grondrechtenhandvest. Daarnaast concludeert een onderzoeksteam van de Universiteit Utrecht dat het een ineffectieve maatregel is.²⁵ Zij herhalen deze bevinding uit onderzoek van de afgelopen jaren nu het kabinet de maatregel zo nadrukkelijk noemt in relatie tot inperking van de asielstroom. Het onderzoeksteam concludeert dat het uitlezen van de telefoons van asielzoekers onder andere ineffectief is omdat er bijvoorbeeld algoritmische analyses worden toegepast die kunnen leiden tot verkeerde conclusies.

De Raad van State heeft geoordeeld dat er zonder toestemming van asielzoekers geen wettelijke grondslag bestaat voor het ontgrendelen en doorzoeken van smartphones. Echter, asielzoekers bevinden zich in een dusdanig afhankelijke positie dat de vraag gesteld kan worden in hoeverre echt vrijwillige toestemming in de praktijk bestaat. Het onderzoeksteam van de Universiteit Utrecht adviseert dat asielzoekers beter geïnformeerd worden over het doel en proces van het uitlezen van gegevensdragers bij aanvang van de asielprocedure. Deze aanbeveling is ook overgenomen in een rapport ten behoeve over fundamentele herziening van de asielketen uit februari 2024.

In 2025 zal moeten blijken of het kabinet daadwerkelijk zal inzetten op de genoemde maatregel. Deze zal aan strenge voorwaarden van noodzakelijkheid en proportionaliteit moeten voldoen om de inperking van de mensenrechten van asielzoekers te kunnen rechtvaardigen.

CTER-registratie op gespannen voet met individuele rechten en vrijheden van burger

Om de nationale veiligheid te bevorderen, hebben Europese overheden wettelijke bevoegdheden en systemen in het leven geroepen. In Nederland is een onderdeel van de aanpak de registratie van burgers die mogelijk een dreiging vormen, via de Contraterrorisme, Extremisme en Radicalisering registratie (CTER-registratie). De overheid hoopt dat vroege signalering en monitoring van deze burgers terroristische aanslagen kunnen voorkomen.

Het contact van de burgers, die hierdoor in hun dagelijks leven problemen hebben ondervonden, met de Nationale Ombudsman, leidde tot een onderzoek.²⁶ De ombudsman noemt het CTER-proces een 'black box'. Het recht op privacy komt in het geding, omdat burgers niet weten of ze geregistreerd zijn en met welke landen of instanties hun gegevens gedeeld worden.

Burgers kunnen hun registratie in feite niet aanvechten. Er wordt geen informatie door inzageverzoeken gedeeld vanwege nationale veiligheid of omdat de informatie al verwijderd is. De rechtsbescherming is dus onvoldoende. Reinier van Zutphen stelt: 'Beslissingen van de overheid moeten navolgbaar, uitlegbaar en controleerbaar zijn.'

Volgens de ombudsman is tevens het onafhankelijke toezicht op het CTER-proces onvoldoende; het vindt vooral achteraf plaats, wanneer de gevolgen al zichtbaar zijn. Van Zutphen zegt verder: 'Meer aandacht voor mensenrechten betekent niet automatisch minder aandacht voor veiligheid. Alleen een goede balans zorgt ervoor dat de rechten en vrijheden van burgers niet op de achtergrond raken bij het beschermen van de nationale veiligheid.'

25 K. Alajak e.a., 'The dangers and limitations of mobile phone screening in asylum processes', *Forced Migration Review* mei 2024, <https://fmreview.org/digital-disruption/alajak-ozkul-leurs-dekker-salah/>.

26 Nationale ombudsman, *Blind vertrouwen? Een onderzoek naar CTER-registratie en impact ervan op het leven van burgers*, 14 november 2024.

De ombudsman roept de minister van Justitie en Veiligheid op om dit aan te pakken, zodat toezicht en rechtsbescherming goed georganiseerd zijn en mensenrechten en nationale veiligheid in balans blijven.²⁷

Geen vooruitgang in de jeugdzorg

De Jeugdautoriteit heeft in haar rapport 'de Stand van de Jeugdzorg' geconstateerd dat er ten opzichte van vorig jaar weinig voortgang is geboekt.²⁸ De jeugdzorg is minder toegankelijk geworden voor jongeren, mede omdat de wachtlijsten nog steeds zeer lang zijn. Financieel is de staat van de jeugdzorg niet verbeterd. Grote jeugdzorgaanbieders hebben het zwaar, en ook gemeenten klagen over het gebrek aan geld. De gemeenten hebben een tekort van 828 miljoen euro. Recent hebben gemeenten zelfs gedreigd naar de rechter te stappen indien extra geld uitblijft.²⁹

Ook de positie van ouders en kinderen baart zorgen. De Kinderombudsvrouw en de Nationale ombudsman concluderen dit in hun rapport over de participatie in de jeugdzorg.³⁰ Ouders en kinderen ervaren weinig ruimte om hun mening te geven, terwijl dat wel essentieel is om invloed te hebben op de hulpverlening. Met name bij de toegang tot en de aanvang van de jeugdhulp is dit een probleem. Gedurende de hulpverlening zijn jongeren en ouders wel positiever, maar ook hier zien de Kinderombudsvrouw en ombudsman dat betrokkenen onvoldoende hun mening kunnen geven. Aanbevelingen uit het rapport focussen zich dan ook in grote mate op het verbeteren van de positie van jeugdigen, zodat het recht op participatie uit artikel 12 van het IVRK beter wordt gewaarborgd.

27 Nationale ombudsman, 'Te weinig aandacht voor mensenrechten burgers op terrorisme- en extremismelijst, 12 november 2024, beschikbaar via [https://nationaleombudsman.nl/nieuws/nieuwsbericht/2024/te-weinig-aandacht-voor-mensenrechten-burgers-op-terrorisme-en#:~:text=Het%20lukt%20burgers%20niet%20om,'](https://nationaleombudsman.nl/nieuws/nieuwsbericht/2024/te-weinig-aandacht-voor-mensenrechten-burgers-op-terrorisme-en#:~:text=Het%20lukt%20burgers%20niet%20om,)

28 De Jeugdautoriteit, *De Stand van de Jeugdzorg 2024*, oktober 2024.

29 Nieuwsbrief VNG Magazine (20), december 2024, p. 19.

30 Kinderombudsman en de Nationale ombudsman, *Participatie vanaf de zijlijn*, november 2024.